

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

1189.1

دانشکده حقوق و علوم سیاسی

پایان نامه‌ی کارشناسی ارشد در رشته حقوق خصوصی

توافق زوجین در مخالفت با اشتغال یکدیگر

توسط

مجیدرضا کمالی

استاد راهنما

۱۳۸۸ / ۵ / ۱۲

دکتر محمدعلی خورسندیان

استاد راهنما
تسلیت

اردیبهشت ۱۳۸۸

۱۱۵۹۰۱

به نام خدا

اظهار نامه

اینجانب مجیدرضا کمالی دانشجوی رشته ی حقوق گرایش حقوق خصوصی دانشکده ی حقوق و علوم سیاسی اظهار می کنم که این پایان نامه حاصل پژوهش خودم بوده و در جاهایی که از منابع دیگران استفاده کرده ام، نشانی دقیق و مشخصات کامل آن را نوشته ام. همچنین اظهار می کنم که تحقیق و موضوع پایان نامه ام تکراری نیست و تعهد می نمایم که بدون مجوز دانشگاه دستاوردهای آن را منتشر ننموده و یا در اختیار غیر قرار ندهم. کلیه حقوق این اثر مطابق با آیین نامه مالکیت فکری و معنوی متعلق به دانشگاه شیراز است.

نام و نام خانوادگی: مجیدرضا کمالی

تاریخ و امضاء: ۸۸/۴/۹

به نام خدا

توافق زوجین بر مخالفت با اشتغال یکدیگر

به وسیله‌ی:

مجیدرضا کمالی بانیانی

پایان نامه

ارائه شده به تحصیلات تکمیلی دانشگاه به عنوان بخشی
از فعالیت‌های تحصیلی لازم برای اخذ درجه کارشناسی ارشد

در رشته‌ی:

حقوق خصوصی

از دانشگاه شیراز

شیراز

جمهوری اسلامی ایران

ارزیابی شده توسط کمیته پایان نامه با درجه: عالی

دکتر محمدعلی خورسندیان، استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی (استاد راهنما)

دکتر علی اصغر حاتمی، دانشیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی

دکتر محبوبه مینا، استادیار دانشکده حقوق و علوم سیاسی

اردیبهشت ۱۳۸۸

سپاسگزاری

با سپاس و قدردانی فراوان از استاد ارجمند جناب آقاب دکتر محمد علی خورسندیان که با راهنماییهای دلسوزانه و با دقت نظر فراوان بنده را در تدوین این رساله یاری فرمودند و از هیچ کمکی فرو گذاری ننمودند. همچنین با تقدیر و تشکر فراوان از اساتید محترم و ارجمند جنابان آقایان دکتر پرویز عامری و دکتر علی اصغر حاتمی که در طول دوران تحصیل و همچنین در نگارش پایان نامه این جانب رایاری فرمودند.

چکیده

توافق زوجین در مخالفت با اشتغال یکدیگر

توسط

مجیدرضا کمالی

اهمیت اشتغال امروزه با توجه به مشکلات موجود در سطح اقتصادی جامعه، بر هیچ کس پوشیده نیست. اشتغال هر کدام از زوجین بعد از ازدواج می تواند منجر به بروز مشکلاتی در امور خانواده گردد که به تدریج بنیان خانواده را سست و متزلزل می نماید نقش مادری، همسری، عروس در خانواده شوهر و نقش کارمند در برابر کارفرما، از جمله این نقش ها هستند که ممکن است میان آن ها تعارض ایجاد شود. این پایان نامه در سه فصل تنظیم گردیده و در آن از روش کتاب خانه ای و اسنادی که مورد استفاده اکثر دانشجویان رشته ی حقوق می باشد، استفاده گردیده است. اما یک گفتار را به بررسی آرای محاکم در رابطه با این موضوع قرار داده ایم. فصل اول کلیات می باشد که در آن از حق قانونی زوج و زوجه برای اشتغال و منابع فقهی و قانونی این حق، یافته های سایر علوم در مورد اشتغال، موانع اشتغال زنان در جامعه صحبت نموده ایم. فصل دوم که مهم ترین قسمت این پایان نامه می باشد، بر مشروعیت توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر، عدم ملازمه آن با تکلیف زوج بر پرداخت نفقه در صورت توافق بر عدم اشتغال زوج، امکان استفاده زوجین از مواد ۱۱۱۷ قانون مدنی و ۱۸ قانون حمایت خانواده همراه با توافق بر عدم اشتغال یکدیگر، عدم ملازمه توافق بر عدم اشتغال یکی از زوجین با ماده ۹۵۹ قانون مدنی (جز در شرایط خاص) و اقسام توافق، صحه می گذاریم و در فصل سوم از آثار و ضمانت اجرای این توافق که در قانون ایران، همان ضمانت اجرای شرایط فعل از نوع ترک فعل مادی است صحبت می کنیم و در پایان، موارد موجود در رویه محاکم را بررسی می کنیم.

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه	۱
فصل اول: کلیات	۴
گفتار اول : خانواده و ساختار آن در ایران.....	۵
گفتار دوم :نگرش به اشتغال زن از دیدگاه اسلام و غرب	۹
۱- دیدگاه اسلام در مورد اشتغال زنان.....	۹
۱-۱- اشتغال زنان در دوران قبل از اسلام.....	۹
۱-۲- ظهور اسلام و تاثیر آن بر مسأله اشتغال زنان.....	۹
۲- غرب و اشتغال زنان	۱۱
۳- حقوق بشر و حمایت از اشتغال زنان در چارچوب قواعد بین المللی	۱۴
گفتار سوم : تاریخچه اشتغال زنان و قانون گذاری در مورد آن	۱۶
۱- تاریخچه اشتغال زنان در ایران.....	۱۶
۲- تاریخچه قانون گذاری درباره کارگران زن در ایران	۱۹
گفتار چهارم : بررسی مبانی فقهی و حقوقی اشتغال زنان	۲۱
۱- مبانی فقهی اشتغال زن	۲۱
۲- مبانی حقوقی اشتغال زن	۲۲
۲-۱- اشتغال در قانون اساسی.....	۲۲
۲-۲- اشتغال در قوانین دیگر	۲۲
گفتار پنجم : موانع اشتغال زنان	۲۳
۱- موانع اجتماعی.....	۲۳
۱-۱- طرز فکر و باور های اجتماعی.....	۲۴
۱-۲- سنت ها و آداب و رسوم اجتماعی	۲۴
۱-۳- ازدواج و مسئولیت خانوادگی	۲۵
۲- موانع آموزشی و فرهنگی.....	۲۵

گفتار ششم : اصول حاکم بر کار زنان	۲۶
۱- اصل عدم تبعیض شغلی	۲۶
۱-۱- صلاحیت های ذاتی یک شغل	۲۸
۱-۲- فعالیت های مضر به امنیت کشور	۲۹
۱-۳- اقدامات حمایتی خاص	۲۹
۲- اصل تساوی دستمزد	۳۰
۳- اصل تساوی در انجام مسئولیت های خانوادگی	۳۳
گفتار هفتم : حمایت های صورت گرفته از اشتغال زنان در ایران	۳۵
۱- حمایت از نوع کار زن در حقوق ایران	۳۵
۱-۱- کار شبانه زنان	۳۵
۱-۲- کارهای خطرناک	۳۶
۲- حمایت از جنبه مادری زنان	۳۹
۲-۱- مرخصی بارداری و زایمان	۳۹
۲-۲- فرجه شیردهی	۳۹
۲-۳- مستمر نقدی (کمک بارداری)	۴۰
گفتار هشتم : بررسی نقش های متعدد زنان شاغل در خانواده و اجتماع	۴۰
فصل دوم توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر	۴۳
گفتار اول : شرایط لازم برای توافق زوجین	۴۴
۱- قصد و رضای زوجین در انعقاد توافق	۴۴
۱-۱- روش های اعلام اراده زوجین	۴۵
۱-۱-۱- اعلام اراده صریح زوجین	۴۵
۱-۱-۲- اعلام اراده زوجین به صورت ضمنی	۴۶
۱-۱-۳- سکوت زوجین و نقش آن در انعقاد توافق	۴۶
۱-۱-۳-۱- حقیقت سکوت	۴۶
۱-۱-۳-۲- اقسام سکوت	۴۶
۱-۱-۳-۲-۱- سکوت محض	۴۷
۱-۱-۳-۲-۲- سکوت محفوف به قرینه و اماره	۴۷
۲- توافق اراده زوجین مبنی بر عدم اشتغال یکدیگر	۴۷
۳- سلامت اراده زوجین در انعقاد توافق	۴۸
۳-۱- اشتباه و اثر آن در توافق زوجین	۴۸

۴۹ ۳-۲-اکراه و اثر آن در توافق زوجین
۴۹ ۳-۳-اضطرار و اثر آن در توافق زوجین
۵۰ ۴-اهلیت زوجین در زمان انعقاد توافق
۵۰ ۴-۱-صغیر بودن زوجین
۵۰ ۴-۱-۱-صغیر ممیز بودن زوجین
۵۱ ۴-۱-۲-غیر ممیز بودن زوجین
۵۱ ۴-۲-مجنون بودن زوجین
۵۱ ۴-۳-غیر رشید بودن زوجین
۵۲ گفتار دوم : بررسی مشروعیت توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۵۲ ۱-دیدگاه فقهی درباره مشروعیت توافق زوجین
۵۷ ۲-بررسی مشروعیت توافق از لحاظ قانون مدنی
۵۷ ۲-۱-مخالفت توافق با قانون
۵۹ ۲-۱-۱-توافق خلاف قانون امری
۶۰ ۲-۱-۲-توافق خلاف قانون تکمیلی
۶۱ ۲-۲-مخالفت توافق با نظم عمومی و اخلاق حسنه
۶۲ ۲-۳-مخالفت توافق با عرف
۶۳ گفتار سوم مبانی فقهی و حقوقی توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۶۳ ۱-مبانی فقهی وفای به مفاد توافق
۶۳ ۱-۱-آیات
۶۴ ۲-۱-روایات
۶۵ ۲-مبانی حقوقی توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۶۶ گفتار چهارم : صورت های مختلف توافق زوجین بر عدم اشتغال
۶۶ ۱-توافق مستقل زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر
۶۷ ۲-توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر در قالب عقد صلح
۶۷ ۳-توافق زوجین بر عدم اشتغال به صورت شرط
۶۷ ۳-۱-شرایط ابتدایی
۶۷ ۳-۱-۱-مشروعیت شرایط ابتدایی
۶۹ ۳-۱-۲-بررسی امکان توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر در قالب شرط ابتدا
۷۰ ۳-۲-توافق زوجین به صورت شرط تبانی
۷۳ ۳-۳-توافق زوجین به صورت شرط ضمن عقد

۳-۳-۱- شرط ضمن عقد جایز.....	۷۴
۳-۳-۲- شرط ضمن عقد لازم.....	۷۶
۳-۳-۳- توافق زوجین به صورت معلق در حقوق موضوعه.....	۷۷
۴- توافق زوجین برعدم اشتغال یکدیگر به صورت شرط نتیجه و شرط فعل.....	۷۸
۴-۱- توافق زوجین به صورت شرط نتیجه.....	۷۸
۴-۱-۱- مشروعیت شرط نتیجه.....	۷۸
۴-۱-۲- شرایط صحت شرط نتیجه.....	۷۹
۴-۱-۲-۱- شرایط عمومی صحت شرط نتیجه.....	۷۹
۴-۱-۲-۱-۱- اقتدار مکلف.....	۷۹
۴-۱-۲-۱-۲- جایز بودن شرط.....	۸۰
۴-۱-۲-۱-۳- عقلایی بودن شرط.....	۸۰
۴-۱-۲-۱-۴- عدم مخالفت با کتاب و سنت.....	۸۰
۴-۱-۲-۱-۵- عدم مخالفت با مقتضای عقد.....	۸۱
۴-۱-۲-۱-۶- اندراج در متن عقد.....	۸۳
۴- شرایط اختصاصی صحت شرط نتیجه.....	۸۳
۴-۱-۲-۲-۱- تحقق آن به نفس اشتراط در عقد.....	۸۳
۴-۱-۲-۲-۲- تنجیز شرط نتیجه.....	۸۴
۴-۱-۲-۲-۳- عدم نیاز به سبب خاص.....	۸۵
۴-۱-۲-۲-۴- ویژه امور اثبث بودن.....	۸۶
۴-۱-۳- بررسی امکان توافق زوجین به صورت شرط نتیجه.....	۸۶
۴-۲- توافق به صورت شرط فعل در حقوق ایران و فرانسه.....	۸۷
۴-۳-۱- شرط فعل در ایران.....	۸۷
۴-۳-۲- شرط فعل از لحاظ حقوق فرانسه.....	۸۹
گفتار پنجم: توافق بر عدم اشتغال مرد و رابطه آن با نفقه.....	۹۰
۱- تکلیف زوجین بر پرداخت نفقه بر اساس حقوق موضوعه.....	۹۰
۲- توافق زوجین بر عدم اشتغال زوج به شغل معین.....	۹۲
۳- توافق زوجین بر عدم اشتغال زوج به صورت مطلق.....	۹۲
گفتار ششم: اشتغال زوجین و رابطه آن با حقوق مربوط به شخصیت.....	۹۳
۱- ویژگی های حقوق مربوط به شخصیت.....	۹۴
۲- قراردادهای راجع به حقوق مربوط به شخصیت و اثرآن.....	۹۴

- ۳- سلب حق اشتغال از نظر فقهی ۹۴
- ۴- رابطه ماده ۹۵۹ قانون مدنی با توافق بر عدم اشتغال زوجین ۹۶
- ۵- اقسام توافق زوجین درباره مخالفت با اشتغال یکدیگر ۹۷
- ۵-۱- توافق بر عدم اشتغال شغل معین یکی از زوجین برای مدتی خاص ۹۸
- ۵-۲- توافق بر عدم اشتغال شغل معین یکی از زوجین بدون تعیین مدت ۹۸
- ۵-۳- توافق بر عدم اشتغال یکی از زوجین به صورت مطلق با تعیین مدت ۹۹
- ۵-۴- توافق بر عدم اشتغال یکی از زوجین به صورت مطلق بدون تعیین مدت ۹۹
- گفتار هفتم: بررسی امکان اعمال ماده ۱۱۷ ق. م. ماده ۱۸ ق. حمایت خانواده ۱۰۰
- ۱- رابطه توافق زوجین بر عدم اشتغال زوج با اختیار ماده ۱۱۷ ق. م ۱۰۰
- ۲- رابطه توافق بر عدم اشتغال زوجه با اختیار ماده ۱۸ ق. ح. خ ۱۰۱
- گفتار هشتم: بررسی امکان گذاردن خیار و اقاله توافق توسط زوجین ۱۰۲
- ۱- خیار شرط در توافق زوجین ۱۰۲
- ۱-۱- مشروعیت خیار شرط از نظر فقهای امامیه در توافق ۱۰۲
- ۱-۲- خیار شرط در توافق زوجین از لحاظ قانون مدنی ۱۰۳
- ۲- خیار تخلف از شرط ۱۰۵
- ۳- اقاله توافق زوجین ۱۰۷
- ۳-۱- شرایط اقاله ۱۰۷
- ۳-۱-۱- قصد و رضای زوجین ۱۰۷
- ۳-۱-۲- اهلیت زوجین ۱۰۷
- ۳-۲- موضوع اقاله ۱۰۷
- ۳-۳- آثار اقاله ۱۰۸
- گفتار نهم: شرط فاسخ در توافق زوجین و انفساخ توافق ۱۰۸
- ۱- شرط فاسخ ۱۰۸
- ۱-۱- بررسی مشروعیت شرط فاسخ و قلمرو آن در توافقات ۱۰۹
- ۱-۲- مقایسه میان توافق معلق و توافق همراه با شرط فاسخ ۱۰۹
- ۱-۳- مقایسه میان شرط فاسخ با خیار شرط در توافق ۱۱۰
- ۲- موارد انفساخ توافق زوجین ۱۱۰
- ۲-۱- اعمال خیار ۱۱۰
- ۲-۲- اقاله توافق ۱۱۱
- ۲-۳- ناممکن شدن عمل به مفاد توافق ۱۱۱

- ۴-۲- فوت یکی از زوجین..... ۱۱۲
- ۵-۲- انقضای مدت تعیین شده در توافق..... ۱۱۲
- ۶-۲- عجز و ناتوانی از انجام مفاد توافق..... ۱۱۲
- گفتار دهم : اشتغال زوجین بعد از انحلال توافق..... ۱۱۳
- ۱- ماده ۱۱۷ ق.م..... ۱۱۳
- ۱-۱- عدم مخالفت زوج با اشتغال زوجه..... ۱۱۳
- ۲-۱- مخالفت زوج با اشتغال زوجه..... ۱۱۳
- ۳-۱- مصلحت خانواده و رابطه آن با شغل زوجه..... ۱۱۳
- ۴-۱- حیثیات زوجین و رابطه آن با شغل زوجه..... ۱۱۴
- ۵-۱- معیار زوجین و رابطه آن با شغل زوجه..... ۱۱۴
- ۲- ماده ۱۸ قانون حمایت خانواده..... ۱۱۵
- ۳- استفاده زوج از اختیار ماده ۱۱۷ قانون مدنی..... ۱۱۵
- فصل سوم : آثار و ضمانت اجرای توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر..... ۱۱۸**
- گفتار اول : آثار توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر..... ۱۱۹
- ۱- لزوم رعایت مفاد توافق و مبانی فقهی آن..... ۱۱۹
- ۲- نسبی بودن توافق زوجین و مبنای آن..... ۱۲۰
- ۳- قابل استناد بودن توافق زوجین..... ۱۲۰
- ۴- لوازم عرفی و قانونی زوجین..... ۱۲۱
- ۵- تفسیر توافق زوجین در صورت ابهام..... ۱۲۲
- گفتار دوم : ضمانت اجرای توافق زوجین مبنی بر عدم اشتغال یکدیگر..... ۱۲۳
- ۱- ضمانت اجرای توافق زوجین بر عدم اشتغال در فقه امامیه..... ۱۲۳
- ۲- ضمانت اجرای توافق زوجین در قانون مدنی ایران..... ۱۲۵
- ۳- ضمانت اجرای شرط فعل در حقوق فرانسه..... ۱۲۶
- ۴- تفاوت در ضمانت اجرای شرط ترک فعل در فقه امامیه ، حقوق ایران و حقوق فرانسه..... ۱۲۷
- گفتار سوم : بررسی خسارات ناشی از تخلف از مفاد توافق..... ۱۲۸
- ۱- شرایط مطالبه خسارات..... ۱۲۸
- ۱-۱- معلوم بودن موعد انجام در توافق..... ۱۲۸
- ۱-۱-۱- موضوعیت نداشتن موعد..... ۱۲۹
- ۱-۱-۲- موضوعیت داشتن موعد..... ۱۲۹
- ۲-۱- معین نبودن موعد در توافق..... ۱۲۹

۱-۳- تاخیر در اجرای مفاد توافق.....	۱۲۹
۲- وجود ضرر و اثبات آن.....	۱۳۰
۳- رابطه سببیت بین عدم انجام تعهد و ضرر.....	۱۳۱
۴- لزوم جبران خسارت به موجب عقد یا به حکم عرف و قانون.....	۱۳۱
۴-۱- تصریح جبران خسارات در توافق.....	۱۳۱
۴-۲- ضمان ناشی از حکم قانون.....	۱۳۲
۴-۳- ضمان ناشی از عرف.....	۱۳۲
۲- جبران خسارت.....	۱۳۲
۲-۱- جبران خسارت توسط متخلفان در قبال همسر.....	۱۳۲
۲-۲- جبران خسارت توسط ثالث در قبال همسر.....	۱۳۳
۲-۳- لزوم جبران خسارت در قبال ثالث.....	۱۳۳
۲-۳-۱- آگاهی ثالث از مفاد توافق زوجین.....	۱۳۴
۲-۳-۲- عدم آگاهی ثالث از مفاد توافق زوجین.....	۱۳۴
۳- ابراء دین توسط همسر و ثالث.....	۱۳۴
۴- هبه طلب به مدیون توسط همسر و یا ثالث.....	۱۳۵
۵- ضمانت و حواله از خسارات.....	۱۳۶
گفتار چهارم: اجبار مالی متخلف از مفاد توافق.....	۱۳۷
گفتار پنجم: صلح خسارت، شرط عدم مسئولیت، وجه التزام در توافق زوجین.....	۱۳۸
۱- صلح زوجین در مورد خسارات.....	۱۳۸
۲- شرط عدم مسئولیت.....	۱۳۹
۲-۱- فوائد و معایب شرط عدم مسئولیت.....	۱۳۹
۲-۲- نفوذ حقوقی شرط عدم مسئولیت.....	۱۳۹
۲-۳- قلمرو آثار شرط عدم مسئولیت.....	۱۴۱
۳- وجه التزام موجود در توافق.....	۱۴۲
۳-۱- مبانی وجه التزام در توافق.....	۱۴۲
۳-۲- طرح دعوی از سوی مشروط له برای مطالبه وجه التزام.....	۱۴۳
گفتار ششم: بررسی آرای صادر شده از محاکم در رابطه با مسأله اشتغال زوجین.....	۱۴۴
نتیجه گیری.....	۱۴۷
منابع.....	۱۴۹

مقدمه

خانواده پناهگاه انسان اجتماعی است؛ مأمنی است که به دلخواه برگزیده می شود تا جایی برای سکون و آرامش باشد. عادات و رسوم اجتماعی و اخلاق بر پناهگاه بودن این مکان مقدس تاکید دارند. با این وجود، حکومت از هر فرصت استفاده می کند تا چتر حمایت بر فراز آن بگسترده و بدین بهانه از دیوارهای سنتی بگذرد. خانواده، پیش از آن که سازمان حقوقی باشد، یک نهاد اجتماعی شناخته شده و ممتاز است و به همین جهت نیز مفهوم آن تابع نظام سیاسی جامعه است. اهمیت این نهاد مقدس بر هیچ کس پوشیده نیست.

الف: هدف و ضرورت

یکی از مسائل مهم خانواده اشتغال زوجین می باشد. بعد از ازدواج، مساله اشتغال زوجین با توجه به مواد ۱۱۱۷ قانون مدنی که مقرر می دارد: زوج می تواند زوجه را از اشتغال به مشاغلی که مخالف با مصالح خانوادگی یا مخالف با حیثیات یکی از زوجین باشد، منع کند و ماده ۱۸ قانون حمایت که بیان می دارد: زوجه می تواند زوج را از مشاغلی که مخالف با مصالح خانوادگی باشد به شرطی که باعث اختلال در معیشت نشود منع کند، اهمیت ویژه ای خواهد داشت.

اما بر اساس اصل حاکمیت اراده، زوجین ممکن است توافقاتی را درباره چگونگی اشتغال خود داشته باشند. یکی از این توافقات می تواند بر عدم اشتغال یکی از آنها باشد که هر کدام آثار خاص خود را خواهد داشت. این گونه از توافقات، مخصوصاً در مورد زنان در ایام بارداری زیاد صورت می گیرد و تخلف از آن می تواند مشکلات بسیاری را در زندگی زوجین ایجاد نماید و حتی باعث ورود صدمه به جنین گردد. با مراجعه نمودن به دادگاه های خانواده می توان به مشکلات زوجین درباره ی شغل همسرشان پی برد. همان گونه که دعاوی مهریه و نفقه در امور خانوادگی شیوع دارد، تعداد دعاوی طلاق بر اثر اختلاف در مورد اشتغال زوجین کم نمی باشد. با رجوع به آرای صادر شده از محاکم می توان به این مهم دست یافت.

ب: سوال اصلی

سوال اصلی این پایان نامه عبارت است از: آیا توافق زوجین بر عدم اشتغال یکدیگر صحیح می باشد و در صورت صحت، آثار و ضمانت اجرای آن چیست؟

ج: سابقه علمی

آن چه در این پایان نامه بررسی خواهد گردید، توافق زوجین درباره عدم اشتغال یکدیگر می باشد. از لحاظ سابقه علمی موضوع باید به این مسأله اشاره گردد که در کتاب هایی از جمله حقوق خانواده آقای دکتر مصطفی محقق داماد، تحریر الوسيله امام خمینی (رحمه الله علیه)، مصباح الفقاهه آیت الله خویی، مکاسب و جواهر الکلام در مبحث شروط در ج ۶ و ج ۲۲، حقوق مدنی آقای دکتر امامی در ج ۱، منیه الطالب میرزای قمی در ج ۲، حقوق خانواده آقای دکتر کاتوزیان، حقوق خانواده آقای عبد الرسول دینانی و در اکثر کتب حقوقی، مسأله اشتغال زوجین به صورت مختصر بررسی گردیده است. این در حالی است که در کتاب های مقدس از جمله قرآن، نهج البلاغه و... مسأله اشتغال انسان ها آمده است. اما این که توافق بر عدم اشتغال یکی از آن ها توسط زوجین صورت گیرد مسأله ابتکاری و تازه ای است که مورد بحث قرار خواهد گرفت. در کتب فقهی آمده است هر توافق یا شرطی که خلاف کتاب خدا و سنت نباشد مشروع و لازم الاتباع خواهد بود. در کتب حقوقی هم آمده است توافقاتی که خلاف قانون یا خلاف مقتضای ذات عقود نباشد صحیح و مفاد آن الزام آور است. این سابقه علمی از موضوعی است که می خواهیم درباره آن بحث کنیم.

د: روش تحقیق

هر چند موضوع مورد بررسی در این پژوهش، یک موضوع صرفاً حقوقی نیست، بلکه با علوم دیگری مانند جامعه شناسی، روانشناسی، علوم تربیتی، اقتصاد و سیاست نیز ارتباط دارد، اما با توجه به این که هدف اصلی، تحقیق و بررسی ابعاد حقوقی موضوع است با استفاده از روش کتابخانه ای و اسنادی و تحلیل حقوقی به بحث خواهیم پرداخت و به بخشی از یافته های جامعه شناسی و سایر علوم در کلیات اشاره خواهد شد.

در کنار سوال اصلی این پایان نامه، سوالات فرعی دیگری هم مطرح می شود:

- ۱- آیا شرط کردن چنین توافقی به صورت شرط نتیجه امکان دارد؟
- ۲- آیا امکان گذاردن خیار و شرط فاسخ توسط زوجین در توافق وجود دارد؟
- ۳- رویه قضایی دادگاه های امروزی در برخورد با این توافقات چگونه است؟
- ۴- خسارت های ایجاد شده در صورت نقض توافق به چه ترتیبی خواهد بود؟
- ۵- آیا توافق، خلاف مواد موجود در ماده ی ۹۵۹ قانون مدنی که سلب حق را به صورت کلی منع می کند، نمی باشد؟

۶- آیا توافق بر عدم اشتغال زوج، معارض با تکلیف او بر پرداخت نفقه نمی باشد؟
۷- آیا در صورت توافق بر عدم اشتغال زوج، او حق استفاده از اختیار ماده ی ۱۱۱۷ ق. م. را دارا خواهد بود؟

هـ: سازمان تحقیق

این پایان نامه در سه فصل تنظیم گردیده است. در فصل اول که مربوط به کلیات می باشد به بررسی یافته های سایر علوم در مورد موضوع مورد بحث خواهیم پرداخت. در فصل دوم که مهم ترین بخش این پایان نامه می باشد، به بررسی مشروعیت توافق بر عدم اشتغال زوجین، رابطه ی توافق بر عدم اشتغال مرد با تکلیف مرد بر پرداخت نفقه، اشکال مختلف چگونگی انعقاد توافق، رابطه ی توافق با ماده ۹۵۹ قانون مدنی، رابطه توافق زوجین با مواد ۱۱۱۷ قانون مدنی و ماده ی ۱۸ قانون حمایت خانواده، خواهیم پرداخت. در فصل سوم آثار و ضمانت اجرای توافق را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

فصل اول

کلیات

گفتار اول : خانواده و ساختار آن در ایران

«خانواده در ایران پیش از اسلام ، کوچک ترین واحد تولیدی به شمار می رفت و در تولید کلی جامعه نقش اساسی ایفا می کرد»^۱. هر خانواده روی قطعه زمین معینی زراعت و دامداری داشت و در کارگاه خانگی به تولید وسایل و ابزار می پرداخت . بنابراین اهمیت اقتصاد خانواده در تولید کلی جامعه به قدری روشن بود که قوانین ، زناشویی و تشکیل خانواده و کثرت فرزندان را ارج می نهادند و حکومت ها آن را تبلیغ می کردند. قوانین و سنت ها هر دو، چند همسری برای مردان را که موجبات فریبهی خانواده و در نتیجه فریبهی نیروی کار و فزونی تولید را فراهم می ساخت، می ستودند و آن را به نام شالوده نظام اقتصادی در خور حمایت می یافتند. خانواده از نوع خانواده گسترده بود که پدر در رأس آن قرار داشت و فرمانروایی می کرد. به این اعتبار می توان گفت که خانواده ایرانی پیش از اسلام از نوع خانواده پدر سالاری محسوب می شد و در این مجموعه، زن تمام آثار ناشی از نظام پدر سالاری را تحمل می کرد.

خانواده در ایران بعد از اسلام هم چنان ایفاگر نقش مؤثر در اقتصاد جامعه بود و کوچک ترین واحد تولید کشاورزی و صنایع دستی به شمار می رفت. مراقبت و حراست از چارچوب آن با مراقبت و حراست از شالوده های اقتصادی جامعه پیوند می خورد. از این رو، بعد از اسلام هم تشکیل خانواده و قداست آن از دیدگاه سیاسی و دینی، بسیار ستایش و تحسین شده است . به تبع آن، چند همسری برای مردان و کثرت زاد و ولد که متضمن فریبهی نیروی کار است، نیز تبلیغ و ستایش شده است . در این نظام اجتماعی زنان و فرزندان نسبت به انتخاب شیوه های زندگی آزادی عمل نداشتند. فرزندان پسر از حق آزادی انتخاب همسر محروم بودند و تصمیم گیری نهایی در همه امور حق بی چون و چرای پدر شناخته می شد که در مقام ریاست خانواده فرمانروایی می کرد. «در ایران معاصر بخصوص در یک قرن اخیر ، تحت تأثیر عوامل مختلف شکل خانواده و مناسبات افراد خانواده با یکدیگر و با جامعه تغییر کرده است». نفوذ تمدن غرب و تحولات تدریجی اقتصاد روستایی به اقتصاد شهری، چهره خانواده ایرانی را دگرگون ساخته است.

در ایران معاصر حداقل از یکصد سال پیش تا کنون، دیگر خانواده کوچک ترین واحد تولید به شمار نمی رود زیرا واحد های اقتصادی جدید از قبیل کارخانه ، بانک و شرکت ایجاد شده که نشانه هائی از زندگی شهری و بسط تجارت و صنایع ماشینی و گسترش حرفه های فنی و

۱- بهنام ، جمشید، ساخت های قبل و بعد از اسلام، ص ۷۲.

مشاغل اداری است. هر یک از افراد خانواده به نسبت استعداد و توانائی و امکانات خود جذب یکی از این مراکز اقتصاد شهری شده اند. بر خلاف گذشته که همه افراد خانواده یک واحد اقتصادی را تشکیل می دادند و به طور اشتراکی در واحد های تولیدی معینی اشتغال می ورزیدند، امروزه افراد خانواده مستقل از یکدیگر کار می کنند. آن ها زیر یک سقف به تولید نمی پردازند. از این رو حضور فرمانرویان از جنس مرد یا زن در خانواده که در مقام قدرت یگانه تصمیم گیری و اعمال سلیقه کند، بی معنی است. حتی اگر قوانین و سنت ها بر فرمانروایی مرد یا زن بر امور خانواده اصرار ورزند، در عمل او نمی تواند بر افراد خانواده حاکمیت مطلق داشته باشد.

قوانین ناگزیر از هماهنگی با وضعیت جدید شده اند و این قدرت انحصاری و یگانه مردانه است که سر انجام زیر فشار عوامل گوناگون اقتصادی و فرهنگی عقب نشینی خواهد کرد. مشارکت افراد خانواده در امر مدیریتی خانه، نتیجه ناگزیر این عقب نشینی است. در ایران معاصر عامل فرهنگی در تغییر ساختار خانواده، بسیار اثر گذار بوده است. در یکصد سال اخیر آثار ادبی و هنری غرب جذب جامعه شده و برابری انسان ها را تبلیغ کرده است.

در گذار از تحولات گوناگون اجتماعی زنان و کودکان ایرانی، نه فقط به انگیزه کسب استقلال اقتصادی بلکه به انگیزه حفظ و حراست از حقوق و آزادی های فردی متناسب با ضوابط بین المللی بر انگیزه شده و از میزان پذیرش سلطه مطلق مرد خانواده بر امور افراد خانواده به تدریج در گذر زمان کاسته شده است. خانواده مستقل جدید بر خلاف خانواده گسترده پیشین، علاقه به ازدیاد فرزندان ندارد. زیرا در شهرها بخصوص شهرهای صنعتی، فرزندان تبدیل به افراد مصرف کننده شده و دیگر نمی توانند به نام نیروی قابل و سودمند اقتصادی، برای خانواده کارآیی داشته باشند. قوانین، عادات و آداب شهر نشینی و نظام آموزشی به خانواده ها اجازه نمی دهد تا از فرزندان خود به جای نیروی کار انسانی استفاده کنند. نگهداری و تعلیم و تربیت فرزندان مستلزم صرف هزینه های گزاف است که در اغلب موارد قابل تحمل نیست.

«در ایران ابزارها و تمهیدات جدا شدن فرد از نظام خویشاوندی، تحصیل در دانشگاهی در غیر از موطن اصلی، کار در غیر محل تولد و خانواده، جدائی گزینی پس از سن بلوغ از خانواده به واسطه مشکلات اقتصادی و نیز سیاست حمایت از خانواده، کارآیی خویش را از دست داده است و همه چیز در نهایت فرد را به آغوش خانواده باز می گرداند.»^۱

از این رو، نه تنها ساختار اجتماعی ایران، خانواده و روابط خویشاوندی را جایگزینی مناسب برای دوری از خطرات بیرون از حوزه خانواده و گسترش آن در امور تجاری ارج می نهد، بلکه ساختار سیاسی نیز به گونه ای است که مردم خانواده را به نام امن ترین هسته تجمع افراد انتخاب کرده اند و مجامع خانوادگی را برای نظارت سیاسی و آرمانی خود در قیاس با سایر مجامع، مناسب تر یافته اند.

خانواده که با این شاخصه در روزگار ما برجسته و ممتاز شده است، نمی تواند زیر سلطه ساختار حقوقی که واپس مانده است و موقعیت زنان و فرزندان را به موقعیت آن ها در اعصار کهن تنزل می دهد، قوام یابد و در روند جایگزینی که به آن اشاره رفت، سودمند افتد. لذا نباید از افزایش طلاق و فروپاشی ارکان خانواده ها که آمارهای رسمی و منتشره نیز آن را تایید می کند. لذا می بایست با رعایت اصل ۴ قانون اساسی می بایست بستری را برای تحقق دیگر اصول فراهم کرد.

در مقدمه قانون اساسی موقعیت زن در جمهوری اسلامی این چنین تعیین شده است: « در ایجاد بنیادهای اجتماعی اسلامی، نیروهای انسانی که تاکنون در خدمت استثمار همه جانبه خارجی بودند، هویت اصلی و حقوق انسانی خود را باز می یابند و در این بازیابی، طبیعی است که زنان به دلیل ستم بیشتری که تاکنون از نظام طاغوتی متحمل شده اند، استیفای حقوق آنان بیشتر خواهد بود.

خانواده واحد بنیادین جامعه و کانون اصلی رشد و تعالی انسان است و توافق عقیدتی و آرمانی در تشکیل خانواده که زمینه ساز اصلی حرکت تکاملی و رشد یابنده انسان است اصل اساسی بوده و فراهم کردن امکانات جهت نیل به این مقصود از وظائف حکومت اسلامی است، زن در چنین برداشتی از واحد خانواده، از حالت ابزار کار بودن در خدمت اشاعه مصرف زدگی و استثمار خارج شده و ضمن بازیافتن وظیفه خطیر و پر ارج مادری در پرورش انسان های مکتبی پیش آهنگ و خود هم رزم مردان در میدان های فعال حیات می باشد و در نتیجه پذیرای مسئولیتی خطیرتر و در دیدگاه اسلامی بر خوردار از ارزش و کرامتی والاتر خواهد بود.» اصل سوم - دولت جمهوری اسلامی ایران موظف است برای نیل به اهداف مذکور در اصل دوم همه امکانات را برای امور زیر به کار برد:

۱ - ایجاد محیط مساعد برای رشد فضائل اخلاقی بر اساس ایمان و تقوی و مبارزه با کلیه فساد و تباهی.

۲ - بالا بردن سطح آگاهی های عمومی در همه زمینه ها با استفاده صحیح از مطبوعات و رسانه های گروهی و وسایل دیگر.

۳ - آموزش و پرورش و تربیت بدنی رایگان برای همه در تمام سطوح و تسهیل و تعمیم آموزش عالی.